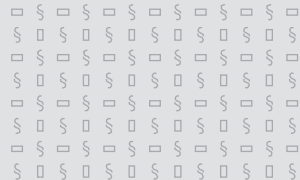

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Požizovací volnost VS rodinná solidarita K autonomii vůle v dědickém právu

(provází Ondřej Horák)

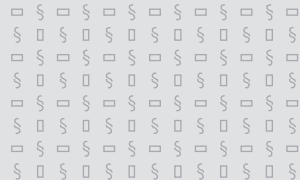

Et in Arcadia ego...

*„Lidé více statek a zboží
než přátely milují.“ (Všehrad)*

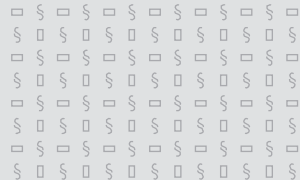
Nicolas Poussin, 1637/38, Louvre, Paris

Et in Arcadia ego - Memento mori

Guercino, 1618-22, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Roma

Dva výchozí přístupy k majetku a dědění

my x já

naše x moje

rodina x jedinec

majetek: rodinný x osobní

zásada: nucenosti x volnosti

resp. nověji familiarizace x individualizace

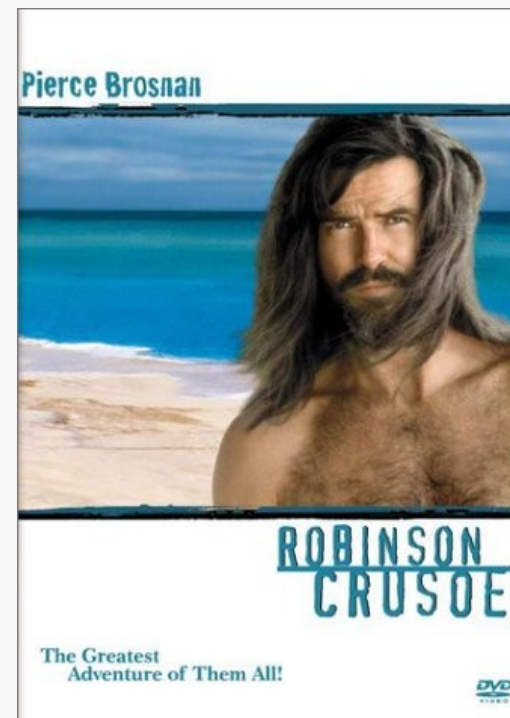
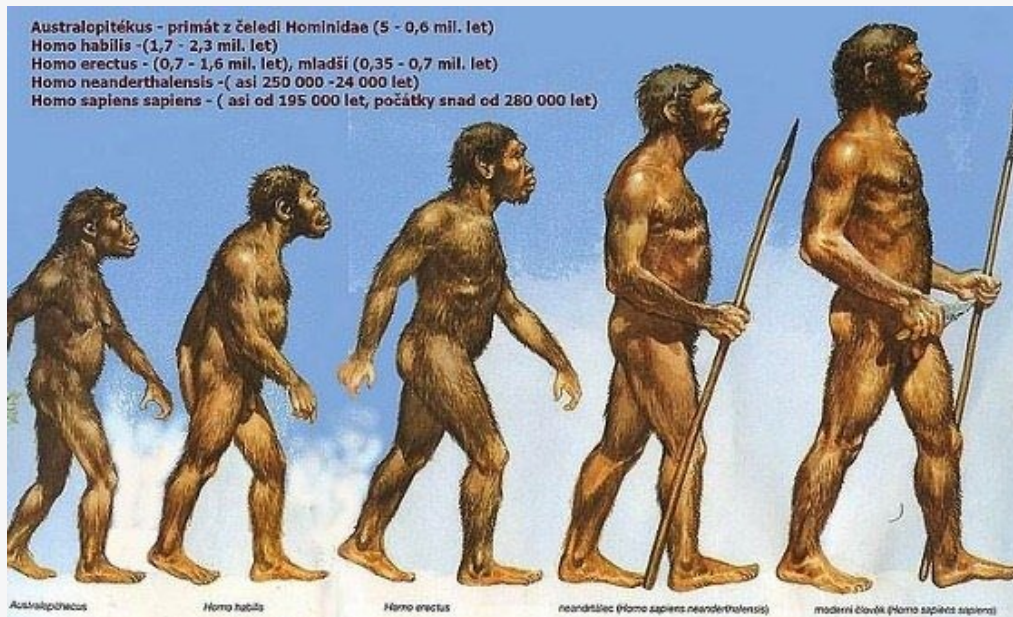
paradigma: rodinná solidarita x svoboda

Původ: germánský x románský

Dva výchozí přístupy k dědění a majetku

- moderní evropské právní řády jako kompromis

Principy dědického práva

- a) *princip zachování hodnot*
 - b) *princip přechodu na jednotlivce*
 - c) *princip pořizovací volnosti*
(zmírněný úpravou povinného dílu)
 - d) *princip rovnosti osob a věcí*
 - e) *princip univerzální sukcese*
(zmírněný dobrodiním inventáře)
- vliv římskoprávní tradice

■ Emanuel Tilsch (1866-1912)

*Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací právní vědy (1905)*⁶

Hlavní východiska *NOZ* (dle důvodové zprávy)

- respekt ke střeoevropskému právnímu myšlení
- srovnání se s evropskou právní a kulturní konvencí
- rozchod s myšlenkovým světem socialistického práva

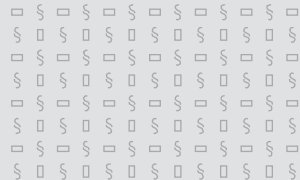
Hlavní inspirační zdroj:
vládní návrh OZ 1937

Dědické právo v *NOZ*

- vychází především z rakouského dědického práva, ve kterém „spatřuje svůj vzor a silně se se jím inspiroje“
- inspirace *VN OZ 1937* (78 % M. Daduová)
- posiluje zůstavitelovu volnost při jeho rozhodování o majetku pro případ smrti
- upřednostňuje „mrtvé před živými“

- Emil Svoboda - referent subkomitétu pro dědické právo (návrh tiskem 1921 a 1924)

Emil Svoboda (1878-1948)

- * Praha, studia práv Praha
- desetileté právní praxe
- profesor pražské právnické fakulty od 1921, děkan PrF UK 1929/30
- právně-filosofická orientace
- zaměření na rodinné a dědické právo
- referent subkomitétu pro dědické právo

Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku (1921, 2. vyd. 1924)

pořizovací (testovací) volnost
X
ochrana nepominutelných dědiců
= právo povinného dílu
Pflichtteilrecht - Forced Heirship -
Querella inofficiosi testamenti

Dědění se zaručuje?

Ústavní rozměr českého dědického práva

čl. 11 *Listiny ZPS*:

odst. 1) Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.

Dědění se zaručuje.

odst. 3) **Vlastnictví zavazuje.** Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. ...

čl. 32, odst. 1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

Dědění se zaručuje!

Ústavní rozměr německého dědického práva

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (1949)

I. *Grundrechte* (Art. 1-19)

Art. 14:

Abs. 1) Das Eigentum und **das Erbrecht** werden **gewährleistet**. Inhalt und Schranken werden durch die Gesetze bestimmt.

Abs. 2) **Eigentum verpflichtet**. Sein Gebrauch soll zugleich dem Wohle der Allgemeinheit dienen. ...

BVerfGE 112, 332 ff. (19. 4. 2005) „Familiensolidarität“
Pflichtteilrecht - Erbrechtsgarantie und Schutz der Familie

Ne(o)pominutelní dědicové

- *ABGB* i *VN OZ/37* (potomci/pokud ne tak předci; u potomků $\frac{1}{2}$, u předků $\frac{1}{3}$ zákonného podílu)
- *OZ/50* (nezletilí celý, zletilí a předci v nouzi $\frac{3}{4}$)
- *OZ/64* (nezletilí celý, zletilí původně $\frac{3}{4}$, po novele $\frac{1}{2}$)
- *OZ/12* (pouze potomci; nezletilý $\frac{3}{4}$, zletilý $\frac{1}{4}$)
- geneze „lex Eliae“ (osnova 2005 zletilým $\frac{1}{2}$, 2007 $\frac{1}{3}$)
- **rodiče/předci jako ND** např. Německo, Švýcarsko, Francie (do 2006), Rakousko (do 2016), Polsko

Povinný díl pro manžele?

- specifická pozice manželky (vdovské věno...)
- *ABGB* (zákonné dědické právo manželů až 1. dílčí novelou z roku 1914)
- diskuse na *Sjezdu čsl. právníků v Brně* (1925), v rámci meziválečné kodifikace nezavedeno
- manželské majetkové právo:
 - koakvizice* (uherské právo)
 - ZákSpolMaj* (1949), *BezSpolMan* (1964), *SJM* (1998)
- Německo, Švýcarsko, Rakousko (1978), Francie (2001)

Reprezentace a povinný díl

- nástupnictví potomků - jaké je postavení potomků nedědicího potomka?
- formální a materiální reprezentace (*potomek odvozuje své právo od toho, koho nahrazuje*)
- instituty: zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví, dědická nezpůsobilost a vydědění
- dvě odlišné situace dědice: 1) buď jednání nebo 2) provinění

Postavení potomků... OZ/64/91

Dědická nezpůsobilost (§ 469) x vydědění (§ 469a)

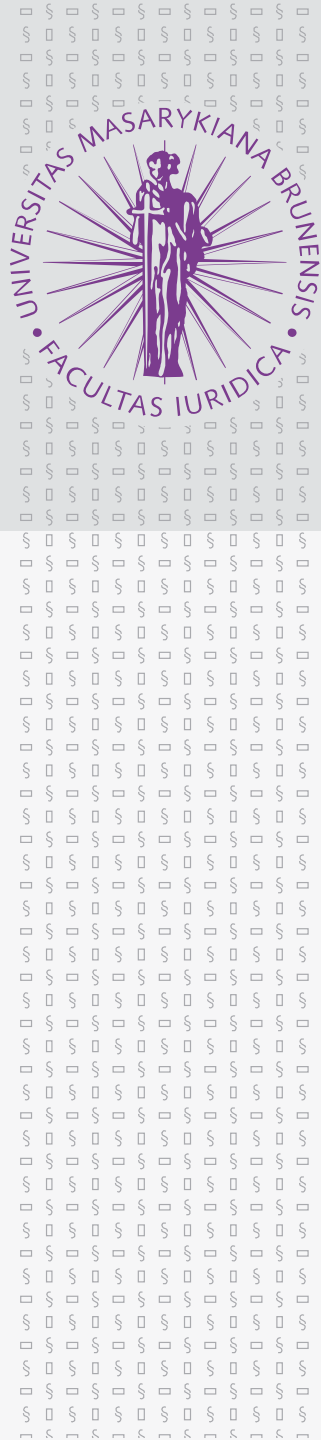
- § 469a odst. 2: Pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně stanoví, vztahují se důsledky vydědění i na osoby uvedené v § 473 odst. 2. [potomci]
- § 473 odst. 2: Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci.

Postavení potomků... OZ/12

Dědická nezpůsobilost (§ 1481nn.) x vydědění (§ 1646nn.)

- § 1483: Potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele...
- § 1646 odst. 3: Přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Nedožije-li se vyděděný potomek smrti zůstavitele, pak jeho potomci dědí vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučení z práva dědického.

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

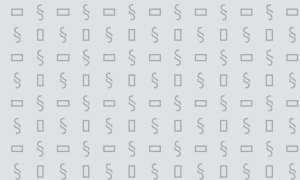
Miscellanea z ochrany nepominutelných dědiců

Vybrané otázky

Kolace-započtení

- úzká provázanost bezúplatného převádění majetku *inter vivos a mortis causa*
- podstata - vyrovnání pozice dědiců
- započtení toho, co za života potomci obdrželi od zůstavitele
- ŘP - tři způsoby (*collatio bonorum emancipati, collatio dotis, collatio*)
- započtení na povinný díl („vpočtení“), na dědický podíl („započtení“)

Kolace-započtení

- 1) *výpočet povinného dílu*
- 2) *určení hodnoty daru*
- 3) *vrácení daru na povinný díl*

*to, co bylo dříve v zákonech, dnes řeší praxe ...
... je to dobře nebo špatně?*

Kolace/započtení (OZ/64 § 484)

Soud potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů. Při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování; jde-li o dědice uvedeného v ustanovení § 473 odst. 2, započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek. Při dědění ze závěti je třeba toto započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel příkaz anebo jestliže by jinak obdarovaný dědic byl proti dědici uvedenému v § 479 neodůvodněně zvýhodněn.

1) Výpočet povinného dílu neboli jaká darování se započítávají?

- *ABGB* i *VN OZ/37* - započtení nepominutelným bez časového omezení, jiným do dvou (resp. tří) let před smrtí, v některých případech vůbec
- *NOZ* - započtení nepominutelným v posledních třech letech před smrtí, pokud zůstavitel sám nepřikázal, aby se započtení provedlo za delší dobu (§ 1660); v určitých případech jako např. k založení domácnosti, podnikání či úhradě dluhů (§ 1661) naopak bez časového omezení, pokud zůstavitel neprojeví opačnou vůli

2) *Určení hodnoty daru neboli podle jakého okamžiku se určí hodnota daru?*

- koho má stíhat nahodilá zkáza předmětu daru?
- Možnosti, jak určit hodnotu daru:
 - podle okamžiku darování či dědického nápadu
 - podle druhu věci: movité a nemovité věci (*ABGB*), zužitelných a nezužitelných (*BGB*)
- *NOZ (§ 1659) Při započtení se počítá hodnota toho, co bylo poskytnuto a co podléhá započtení, podle doby odevzdání. V mimořádných případech může soud rozhodnout jinak. (převzato z VN OZ/37)*

3) Vrácení daru na povinný díl neboli musí se něco vracet do pozůstalosti?

- NE v ABGB (§ 793), OZ/37 (§ 606) i NOZ (§ 1658) výslovně
- JENŽE ABGB (§ 951 a 952) i OZ/37 (§ 796 a 797) upravovaly také odvolatelnost daru pro zkrácení povinného dílu (*u ABGB původně bez časového omezení, po jeho válečné novele bez omezení jen u nepominutelných dědiců, u OZ/37 pak s omezením na tři roky před smrtí zůstavitele pro všechny obdarované*)
- *querella inofficiosae donationis*, obdobně např. ve CC, BGB, ZGB, KC či HCC
- smyslem vyloučit obcházení úpravy vydědění
- A co NOZ? nepřevzal (osnova 2005 ještě ano)

Shrnutí

„Ochrana“ nepominutelných dědiců v *NOZ*

- složitá forma zůstala, obsah nový (výrazné omezení)
- diskontinuita s evropskou právní a kulturní konvencí
- úprava prosta respektu ke středoevropskému právnímu myšlení
- myšlenkové i právní torzo

Děkujeme za pozornost